

both countries at different stages of their development. The main focus is on the analysis of the main factors of escalation of the conflict on the eve of the annexation of Crimea by Russia. Attention is paid also to the clash of geopolitical interests of Russia and the Ottoman Empire in the Caucasus region against the backdrop of the Russo-Turkish antagonism in the northern Black Sea coast.

Key words: annexation, the Crimean Khanate, the Ottoman Empire, «southern problem», Northern Black Sea Coast, Russian Empire, the russian-turkish war.

Стаття надійшла до редколегії
15.10.2016 р.

УДК: 94(73)«19»

Катерина Колеснікова

Створення «Доктрини Ніксона» та її вплив на зовнішньополітичний курс США наприкінці 60-х – на початку 70-х рр. ХХ ст.

У статті проведено аналіз змін у принципах зовнішньої політики, які відбулися з приходом до влади в 1969 р. Річарда Ніксона. Розглянуто зміни у військовій доктрині Америки, переформування сфер національних інтересів, трансформацію засад, на яких формувалися відносини США з іншими країнами світу та ослаблення напруження з СРСР і КНР.

Ключові слова: Ніксон, «Доктрина Ніксона», зовнішня політика, Америка.

Постановка наукової проблеми та її значення. Незважаючи на те, що для багатьох країн ХХІ ст. стало вісником політичних, економічних й етнічних проблем, Сполучені Штати Америки змогли зберегти за собою безсумнівне домінування в усіх сферах світових відносин. Історики, які пророкували встановлення епохи Pax Americana, повністю мали рацію: час верховенства американських принципів настав і триває.

Формування Америки як «єдиної і істинно світової наддержави» проходило в період, приблизно з 1941 р., коли вона вступила в Другу світову війну, та закінчився в 1991 р. з розпадом СРСР [1, с. 254]. Кожному з президентів, котрі перебували при владі в цей час, приписують вирішальну роль у створенні сьогоденної могутності Білого Дому. Американці люблять, а іноді, як у випадку з Фр. Рузвельтом чи Дж. Кеннеді, обожають й ідеалізують своїх лідерів, створюючи образ непогрішимого політика, що зробить будь-що на благо своєї країни.

У своїй вірі пересічні громадяни США часто бувають сліпими або ж просто вважають за краще закривати очі на всім відомі факти, які паплюжать ім'я улюбленця країни. Але зовсім іншу ситуацію ми можемо спостерігати, коли справа стосується 37-го президента Річарда Мілзауза Ніксона. Його ім'я й досі служить уособленням підкупності, обману та лицемірства. У Сполучених Штатах Америки й за її межами негативна оцінка особистості Ніксона здебільшого перебиває значимість тих змін та ідей, які він привніс за час свого правління в зовнішньополітичний курс Білого Дому.

Вплив діяльності адміністрації Р. Ніксона на сьогоденну провідну роль Америки у світі – мало-відомий і непопулярний факт. Політика 37-го президента, яка відійшла від наміченого курсу «стримування», що з кожним наступним очільником Вашингтона після Гаррі Трумена набирав усе більшого розмаху та загрозливого характеру, завжди викликала значний шквал критики. Вотергейтський скандал поставив хрест не лише на політичній кар'єрі Ніксона, а й зробив на тривалий час неможливою об'єктивну оцінку змін у зовнішній політиці та їх вплив на подальше положення США на міжнародній арені.

У цій статті ми ставимо за мету проаналізувати зміни, що відбулись у зовнішньополітичній концепції Вашингтона з приходом до влади Річарда Ніксона.

Для реалізації поставленої цілі докладно розглянемо створення республіканською адміністрацією «Доктрини Ніксона»; упровадження в життя нового зовнішньополітичного курсу Сполучених Штатів; результати впровадження нової «Доктрини».

Під час вивчення цього питання особливу увагу приділено офіційним документам, які опубліковано Білим Домом та належать до періоду, що аналізується [7; 8; 9; 14]. Надзвичайно корисними під час написання статті стали мемуари посла СРСР у США Анатолія Добриніна [12] й держсекретаря Генрі Кіссенджера [9], його робота «Дипломатія» також внесла деяку ясність у розуміння подій того часу [13].

При опрацюванні теми не були використані схожі дослідження інших істориків, тому що більшість науковців у своїх працях акцентують увагу на недоліках і помилках адміністрації Ніксона чи приділяють його президентству недостатньо уваги. Нерідко дослідники повністю переходять на дослідження Вотергейтського скандалу та звинувачення президента в участі в іншій «брудній» діяльності.

Отже, позитивні зміни, які спричинила «Доктрина Ніксона» у міжнародному становищі й позиції Америки в ці роки, залишаються невисвітленими. Хотілося б зазначити, що в Сполучених Штатах Америки триває пропаганда, орієнтована на створення негативного іміджу навколо особи Р. Ніксона, що лише підтверджує необхідність розробки цього питання.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. На момент приходу до влади Річарда Ніксона 20 січня 1969 р. США були учасником п'яти регіональних військових блоків та 42 двосторонніх оборонних пактів. За межами території Америки розміщено 302 великі й 2 тис. менш значних військових баз. Чисельність американських військ у 1969 р. досягла 3,5 млн осіб, а військовий бюджет дорівнював 75 млн дол. [2, с. 147].

Усе це, здавалося б, повинно надовго закріпити за Сполученими Штатами статус наддержави та забезпечити непорушність їхніх позицій на міжнародній арені. Однак розвиток подій у світі дав зрозуміти, що положення Вашингтона більш хитке, ніж очікувалось.

60–70 рр. сповнені подіями, які так чи інакше наштовхували Білий Дім на роздуми про доцільність упровадження за часів Г. Трумена курсу зовнішньої політики. Загострилася ситуація на Близькому Сході, суперечки між країнами ОВД набирали обертів, економіка Америки перестала зростати, а європейські союзники, що майже повністю відновилися після війни, усе рішуче наполягали на послабленні втручання США в справі Європи.

Згубною для іміджу Вашингтона стала й В'єтнамська кампанія, що продемонструвала всьому світу, яка насправді ціна дотримання «теорії доміно» та той факт, що Білий Дім більше не в силах нав'язувати свою волю «кожному і платити за це будь-яку ціну» [3, с. 7]. На тлі незадоволення діями Сполучених Штатів у В'єтнамі в країні спалахнули масові хвилі протестів, що розкололи єдність країни. Останньою краплею стало досягнення Радянським Союзом ядерного паритету зі США. Побоювання Дж. Кеннеді стали реальністю для Штатів, потік подій, що підніс їх на небувалі висоти, вичерпався і час перестав бути їх союзником [4, с. 531-532].

Усі ці події поставили адміністрацію Ніксона перед необхідністю швидко розв'язати проблеми реалізації зовнішньої політики, які загрожували повернути розмах впливу Америки на довоєнний рівень. Ніксон чітко розумів, що продовження курсу його попередників призведе до поглиблення відомих проблем, тому він мав сформулювати нову концепцію, яка б задовольнила вимоги всіх американців. Новий курс повинен стати чимось середнім між «самоусуненням» і «перенапруженням», яких вимагала громадськість.

За таких умов 25 липня 1969 р. президентом проголошено створення «Доктрини Ніксона».

Насамперед «Доктрина» переглянула перелік країн, що перебували у сфері національних інтересів Америки. Країни поділено на дві групи. Щодо першої з них президент обіцяв «забезпечити щит ядерної потужності США». Це стосувалося націй союзних або тих, чие виживання вважалося «життєво важливим». Що ж до інших країн, то їм обіцялося «забезпечення військової й економічної допомоги, яка відповідатиме договірним зобов'язанням». Але застерігалось, що «головну відповідальність за забезпечення людської сили, необхідної для оборони», візьме на себе саме країна, яка перебуватиме під загрозою [5]. У зверненні від 03 листопада 1969 р. президент зазначав, що «захист свободи є справою всіх, а не лише Америки. Особливо ця відповідальність стосується тих, свободі котких погрожують» [6, с. 251].

Отже, на початку президентства Ніксона було значно скорочено надмірні зобов'язаннями Америки перед союзниками, які постійно обмежували її простір для дій та число американських баз на іноземній території. Президент наголошував: «наші інтереси повинні формувати наші зо-

бов'язання, а не навпаки. Відтепер ми розглядатимемо нові зобов'язання лише у світлі ретельної оцінки наших власних національних інтересів в інших країнах та конкретних загроз цим інтересам» [5].

Наступний крок у реформуванні зовнішньої політики Сполучених Штатів – чітке формулювання ролей, відведених кожному регіону в новій американській стратегії.

Значну увагу приділяли країнам Азії. Ніксон намагався якомога швидше вирішити В'єтнамське питання, для цього розроблено план «в'єтнамізації», що знімав із Білого Дому відповідальність та зменшував економічні й військові втрати Америки. Р. Ніксон намагався підвищити бар'єр залученості Штатів в азіатські конфлікти. Відтепер Сполучені Штати передбачали військове втручання американської армії лише у випадку військової загрози з боку Китаю чи СРСР. Завдання Вашингтона звужилися – замість протистояння всім комуністичним країнам і рухам у регіоні, Америка обмежилася необхідністю стримувати лише дві найбільш сильні держави.

Незважаючи на загрозу втрати впливу в цьому регіоні, 37-й президент зміг закріпити позиції Америки, використавши для цього хвилювання на Близькому Сході, які виникли після зникнення впливу Великобританії. Американський уряд підтримав Іран у боротьбі за лідерство на цій території, тим самим заручившись його підтримкою в майбутньому. У подальшому ця політика дала змогу Вашингтону не лише посилити свій вплив на Близькому Сході, але й отримати кращі умови для експорту східної нафти.

Країни Африки тривалий час не викликали зацікавленості в американських президентів, значних змін не трапилося й із приходом нового голови уряду. Політика стосовно до цього континенту ґрунтувалася на основі заяви, зробленої Річардом Ніксоном у 1957 р.: «Наша мета – відносини конструктивного співробітництва з країнами Африки... Ми готові до дипломатичних відносин в умовах взаємної поваги з усіма народами континенту. Ми не шукаємо військових союзників, не маємо сфер впливу, не хочемо конкуренції сили в Африці. Наша політика є політикою, що пов'язана з африканськими країнами, а не політикою, що заснована на наших відносинах з іншими державами» [7].

Щодо Європи американська політика повинна втілювати в життя три принципи міцного миру, а саме: партнерство, спільний захист інтересів у разі загрози та готовність до переговорів у випадку непорозуміння із противником [5].

Переломним в історії відносин цих країн став 1973 р., який продемонстрував, що епоха, яка ґрунтувалася на підходах минулих поколінь, завершується. Успіх попередніх політичних концепцій створив нові реалії, що потребували нового підходу. До переліку «нових реалій» держсекретар США Г. Кіссінджер відносив відродження Західної Європи, яке, на його думку, було встановленим фактом, як і історичний успіх її руху до економічної уніфікації; Східно-Західний стратегічний військовий баланс змістився з американської переваги до приблизної рівності, що привело до необхідності осмислення нових вимог спільної безпеки країн; зросла важливість інших регіонів світу. Міжнародні відносини перебували в періоді розрядки напруженості. Жорстокі тенденції останніх двох десятиліть зникали, на зміну їм приходили утвердження національної ідентичності та національного суперництва; виникли проблеми, що передбачені поколінням тому, які вимагають нових форм спільної діяльності. Прикладом цього може слугувати забезпечення подачі енергії для промислово розвинених країн [8].

Вашингтон розумів, що зміни такого масштабу можуть загрожувати існуванню атлантичного партнерства та їхнім позиціям у цьому регіоні. За таких обставин Білий Дім почав розробку нового підходу до відносин із Європою. Майбутня політика повинна була відійти від концепції «спільного ворога», на якій і ґрунтувалася єдність капіталістичного блоку в післявоєнні роки та яка була складовою частиною зовнішньополітичного курсу «стримування». Адміністрація Р. Ніксона планувала об'єднати країни навколо ідей спільних позитивних прагнень. За проектом, розробленим Сполученими Штатами, майбутня співпраця мала ґрунтуватися на таких цілях: мати за основу досвід минулого, але не ставати його заручником; розв'язувати проблеми, котрі можуть стати на заваді успішної співпраці; створювати для країн Атлантики нову системи взаємодії, у розвитку якої Японія може взяти активну участь.

Отже, за допомогою створення нового підходу до відносин із країнами Старого Світу президент Річард Ніксон намагався зберегти за своєю країною вже здобуті в цьому регіоні позиції, спираючись на прагматичний аналіз ситуації, що склалася на міжнародній арені.

Окрему увагу приділяли в новій стратегії комуністичним лідерам – СРСР і КНР. Уперше, починаючи з 1945 р., офіційно проголошено нейтральне ставлення до комуністичної ідеології. Під час візиту до Пекіна президент Р. Ніксон наголосив: «Нам важлива не внутрішня політична філософія нації. Важливо те, яку політику ця чи інша держава проводить стосовно світу та щодо нас» [9, с. 192].

Під час конференції комітету з роззброєння в Женеві в березні 1969 р. американський лідер надіслав лист, у якому зазначено, що «наша найближча мета полягає в тому, щоб залишити позаду період конфронтації і ввійти в еру переговорів» [10]. У квітні цього ж року Білий Дім офіційно заявив, що Америка повинна взяти на себе ініціативу з відновлення нормальних відносин із комуністичним Китаєм і продовжуватиме реагувати на ознаки менш ворожого ставлення з боку КНР [11]. А вже в грудні американський уряд частково скасував ембарго на торгівлю з Пекіном, 9–11 липня та 20 довня 1971 р. відбувся візит держсекретаря Сполучених Штатів Америки до Китаю, а 21–28 лютого 1972 р. Китайську Народну Республіку відвідав і сам Ніксон.

Як результат, підписано Шанхайське комюніке, що підтвердило всьому світу: у відносинах США й КНР позначився прогрес. Візит відкрив нову еру в китайсько-американських відносинах. Крім того, що в особі Китаю Америка могла отримати стратегічно важливого, а головне – сильного партнера, установа двосторонніх стосунків стало новим важелем впливу на СРСР.

Розігравши «китайську карту», Вашингтон знову опинився у виграшному становищі щодо Радянського Союзу. Така зміна балансу сил допомогла адміністрації Штатів успішно налагодити стосунки з Москвою. Як зазначав А. Добринін: «Білий Дім при Нікسونі став не лише розробляти політику, а й безпосередньо здійснювати її» [12, с. 188].

37-й президент Сполучених Штатів використовував поліпшення міжнародної обстановки та звернувся до теми ядерного миру. При президенті в 1972 р. розроблено й підписано перший двосторонній договір США та Радянського Союзу – ОСВ-1, який безпосередньо стосувався накопичення ядерної зброї. У тому ж році підписано Договір про обмеження систем протиракетної оборони, який зобов'язав сторони скоротити кількість районів, які б перебували під захистом ПРО, до двох, а кількість наземних пускових установок – до 200.

Окрім гонки озброєння, наддержави також змагалися за освоєння космічного простору. Але за часів Річарда Ніксона зменшення напруження відбулося й у цій сфері. 24 травня 1972 р. президент затвердив п'ятирічну програму співпраці між НАСА та радянськими космічними програмами, що привело в 1975 р. до спільної місії американського корабля «Аполло» й радянського «Союз», що з'єдналися у відкритому просторі.

Усе це давало підставу зробити висновок, що у відносинах двох наддержав почався період «розрядки».

Наступною метою республіканської адміністрації стало збереження економічних позицій Америки. Президент розумів, що швидкий розвиток країн Європи й Азії рано чи пізно призведе до зменшення впливу Сполучених Штатів. Наприкінці 60-х рр. Білий Дім усвідомив, що епоха «гегемонії закінчилася», почався «період лідерства» [13, с. 639]. Саме тоді з'явилася теорія «п'ятикутного світу», учасниками якого повинні були стати США, Західна Європа, Японія, Китай і СРСР. Створення подібної схеми міжнародних відносин, на думку президента, допоможе Штатам обмежити коло можливих конкурентів, оскільки четвірка провідних країн буде так само, як і вони, зацікавлена в обмеженні кількості можливих суперників. Р. Ніксон заявляв: «П'ять великих держав визначатимуть економічне майбутнє світу, а оскільки економічна міць є ключем до інших видів могутності, то вони визначатимуть майбутнє світу» [9, с. 56–57].

7 листопада 1972 р. Річард Мілхауз Ніксон отримав перемогу на президентських виборах і залишився в Білому Домі на другий строк, маючи перевагу над своїм опонентом – демократом Джорджем Макговерном – у 23 % голосів.

Одним із найголовніших факторів перемоги республіканця на виборах було дотримання обіцянки щодо припинення війни у В'єтнамі. Поступове виведення американських військових продовжувалося, призов на військову службу скорочено і в 1973 р. збройні сили стали формуватися лише за рахунок добровольців. Після багатьох років боротьби 27 січня 1973 р. підписано Паризьку мирну угоду. Договір зобов'язував припинити вогонь і дозволити виведення решти американських військ.

Наступні роки правління Ніксона характеризувалися чітким дотриманням обраного курсу та значною підтримкою громадськості, проте втіленню в життя всіх планів президента завадив Во-

тергейтський скандал, який розпочався за чотири місяці до президентських виборів 1972 р. та призвів до відставки Річарда Ніксона 09 серпня 1974 р.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Отже, підбиваючи підсумки зовнішньополітичної діяльності Р. Ніксона, ми можемо зробити висновки, що в результаті втілення в життя розробленого його адміністрацією зовнішньополітичного курсу, що названий «доктриною Ніксона», США змогли відсунути ідеологічне протистояння на другий план. Хоча й утворений «мир» не був міцним і довговічним, нарощування військового потенціалу призупинилося. Це дало змогу знизити незадоволення всередині країни, значно скоротити витрати на військовий бюджет та заспокоїти амбіції «яструбів» Пентагону.

Даючи оцінку «Доктрині Ніксона», Генрі Кіссинджер писав, що вона, «замість того, щоб бути засобом для того, щоб позбутися від провідної ролі Америки у світі, зробила для нас можливим грати цю роль – і відтворювати її краще та ефективніше, ніж якби ми продовжували політику минулого, у якій займали таку домінуючу позицію» [14].

У результаті дії 37-го президента привели до відновлення іміджу держави на світовій арені, початку процесу «розрядки» у відносинах із СРСР, припинення війни у В'єтнамі, установа двосторонніх відносин із КНР, нормалізації ситуації всередині країни й значного поліпшення економічного становища Америки.

Перспектива подальшого дослідження цієї проблеми полягає в більш глибокому аналізі впливу на найближчих союзників Білого Дому в процесі втілення в життя «Доктрини Ніксона». Це зумовлено тим, що більшість робіт, які охоплюють період правління Річарда Ніксона, ставлять за мету вивчення відносин двох наддержав. Так само одним із майбутніх напрямів дослідження може стати сама особистість 37-го президента Америки, яка досі має неоднозначний характер серед світової громадськості й різко негативний – серед громадян США.

Джерела та література

1. Бжезинский З. Великая шахматная доска. Господство Америки его геостратегические императивы / З. Бжезинский. – М., 1998. – 256 с.
2. Schlesinger A. Jr. The Imperial Presidency / A. Jr. Schlesinger. – New York, 1973. – 505 p.
3. Public Papers of the Presidents: John F. Kennedy. John F. Kennedy Quotations. President Kennedy's Inaugural Address, 1961. – Washington, 1962. – P. 1–13.
4. Paterson Th. American Foreign Policy. A History since 1900 / Th. Paterson, R. Clifford, K. Hagan. – Lexington, 1983. – 661 p.
5. U. S. Department of state. Office of the historian. Foreign Relations of the United States, 1969–1972. – Vol. I : Foundations of Foreign Policy, 1969–1972. Document 60. Report by President Nixon to the Congress. URL [Elektronik resource]. – Mode of access : <http://history.state.gov/historicaldocuments/frus1969-76v01/d60>.
6. Системная история международных отношений, 1918–2003 : в 4 т. – Т. 4 : Документы. 1945–2003 / под ред. А. Д. Богатурова. – М., 2004. – 598 с.
7. U. S. Department of state. Office of the historian. Foreign Relations of the United States, 1969–1976. – Vol. I : Foundations of Foreign Policy, 1969–1972. Document 62. Secretary of State Rogers sent to President Nixon a policy overview prepared in the State Department on the «U.S. and Africa in the 70's» [Elektronik resource]. – Mode of access : URL : <http://history.state.gov/historicaldocuments/frus1969-76v01/d62>.
8. U. S. Department of state. Office of the historian. Foreign Relations of the United States, 1969–1976. – Vol. XXXVIII. – Part 1 : Foundations of Foreign Policy, 1973–1976. Document 8. Address by the President's Assistant for National Security Affairs (Kissinger) [Elektronik resource]. – Mode of access : URL : <http://history.state.gov/historicaldocuments/frus1969-76v38p1/d8>.
9. Kissinger H. White House Years / H. Kissinger. – Boston : Little Brown, 1979. – 1521 p.
10. U. S. Department of state. Office of the historian. Foreign Relations of the United States, 1969–1976. – Vol. I : Foundations of Foreign Policy, 1969–1972. Document 16. Letter from President Nixon to the Head of the Delegation to the Eighteen-Nation Disarmament Conference (Smith) [Elektronik resource]. – Mode of access : URL : <http://history.state.gov/historicaldocuments/frus1969-76v01/d16>.
11. U. S. Department of state. Office of the historian. Foreign Relations of the United States, 1969–1976. – Vol. I : Foundations of Foreign Policy, 1969–1972. Document 21. Speech Secretary of State Rogers to define goals administration's policy In Asia at the annual dinner Associated Press in New York. April 21, 1969 [Elektronik resource]. – Mode of access : URL : <http://history.state.gov/historicaldocuments/frus1969-76v01/d21>.
12. Добрынин А. Сугубо доверительно. Посол в Вашингтоне при шести президентах США (1962–1986 гг.) / А. Добрынин. – М., 1996. 712 с.

13. Киссинджер Г. Дипломатия / Г. Киссинджер ; пер. с англ. В. В. Львова. – М., 1997. – 848 с.
14. U. S. Department of state. Office of the historian. Foreign Relations of the United States, 1969–1976. – Vol. I : Foundations of Foreign Policy, 1969–1972. Document 57. Memorandum from President Nixon to His Assistant for National Security Affairs (Kissinger) [Elektronik resourse]. – Mode of access : URL : <http://history.state.gov/historicaldocuments/frus1969-76v01/d57>.

Колесникова Екатерина. Создание «Доктрины Никсона» и ее влияние на внешнеполитический курс США в конце 60-х – начале 70-х гг. XX в. В статье проведен анализ изменений в принципах внешней политики, которые произошли с приходом к власти в 1969 г. Ричарда Милхауза Никсона. Освещены основные положения, на которых основывалась новая внешнеполитическая концепция Белого Дома. В результате исследования выявлено, что Р. Никсон отошел от господствующего в то время мнения о том, что лишь открытая конфронтация с коммунистическим блоком способна привести к укреплению позиций Америки на международной арене. 37-й глава Белого Дома смог объективно проанализировать реалии международных дел и в короткие сроки предложить Вашингтону новую концепцию, способную привести Штаты к статусу единственной сверхдержавы. Реформы, проведенные Р. Никсоном, привели к изменениям в военной доктрине Америки, переформированию сфер национальных интересов, трансформации основ, на которых формировались отношения США с другими странами, и снижению напряжения с Советским Союзом и Китайской Народной Республикой.

Ключевые слова: Никсон, «Доктрина Никсона», внешняя политика, Америка.

Kolesnikova Katherine. Creating «Nixon Doctrine» and its Influence on US Foreign Policy in the Late 60's – Early 70-ies. of XX Century. In the article was analyzed changes in the principles of foreign policy, which occurred when Richard Nixon came to power in 1969. During the study highlighted the main provisions of which were based on a new concept of foreign policy of the White House. As a result of the study, the author found that Nixon stepped away from the prevailing opinion at that time that only an open confrontation with the communist bloc could lead to the strengthening of America's position in the international arena. 37th head of the White House was able to objectively analyze the realities of international affairs and in the shortest possible time propose to Washington a new concept of foreign policy, which was able to bring States the status of a single world leader. The reforms that have been conducted by Richard Nixon, resulting in changes to the military doctrine of America, reshape areas of national interest, the transformation of the foundations on which were formed the US relations with other countries and reduce voltage with the Soviet Union and China.

Key words: Nixon, «Nixon Doctrine», foreign policy, America.

Стаття надійшла до редколегії
18.09.2016 р.

УДК [94:323.28](470+470.661):32.019.5(477)«20»

Павло Артимишин

Трагедії «Норд-Осту» та Беслану в Росії: реакція українських політиків і журналістів

Наведено результати теоретичного дослідження реакції українських політиків та журналістів на проблему російського тероризму в Росії, насамперед на трагедії «Норд-Осту» й Беслану. Проаналізовано основні прогнози розвитку політичної системи Росії після початку боротьби з тероризмом. У висновках наголошено на неоднозначності оцінок українським політикумом і журналістикою дій російських силовиків під час визволення заручників.

Ключові слова: Росія, теракти, «Норд-Ост», Беслан, Україна, політикум, журналістика.

Постановка наукової проблеми та її значення. Вивчення російської проблематики в сучасній українській історіографії було й залишається одним із перспективних та важливих напрямів дослідження, що зумовлено як тривалими контактами між Україною й Росією, які характеризувалися періодами і миру, і ворожості, а також сучасними геополітичними процесами на пострадянському просторі, де характер відносин між цими державами відіграє ледве не ключову роль для розвитку міжнародних стосунків у всій сучасній Європі й, зокрема, у її центрально-східній частині. Особливо важливі дослідження сучасної політичної дійсності в Росії під керівництвом Володимира Путіна, аналіз тенденцій розвитку останньої, вивчення механізмів її виникнення в такому вигляді, якою вона